

İLKÖĞRETİM OKULLARINDA SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİMİNİN ÖNCELİKLERİ VE SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMENİ YETİŞTİRMEYE YÖNELİK ÇIKARIMLAR

Pelin İSKENDER

*Ondokuz Mayıs Üniversitesi. Eğitim Fakültesi. Orta Öğretim Sosyal Alanlar Eğitimi Tarih Anabilim Dalı
pelini@omu.edu.tr.*

Geliş Tarihi : 06.06.2006

Yayına Kabul Tarihi: 30.01.2007

ÖZET

Bu çalışma, ilköğretim okullarındaki sosyal bilgiler öğretiminin önceliklerini ve bundan hareketle sosyal bilgiler öğretmeni yetiştirmeye yönelik ne gibi çalışmaların yapılması gerektiği hakkındaki okul müdürü ve Milli Eğitim Sosyal Bilgiler müfettişlerinin görüş ve düşüncelerini tespit etmektedir. Çalışmanın amacı daha etkili bir sosyal bilgiler öğretimi için önceliklerin neler olduğu ve bu doğrultuda sosyal bilgiler öğretmenlerinde olması beklenen özellikleri tespit etmek ve çözüm önerileri getirmektir. Bu çalışmada Samsun il merkezi ve ilçelerindeki 170 ilköğretim okul müdürü ve 9 Milli Eğitim Sosyal Bilgiler müfettişine yöneltilen açık uçlu sorular doğrultusunda çıkarılan sonuçlar değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Bilgiler Öğretimi, Sosyal Bilgiler Öğretmeni, Sosyal Bilgiler Dersi

THE PRIORITIES OF SOCIAL INSTRUCTION AND IMPLICATIONS TOWARDS TRAINING SOCIAL SCIENCE TEACHERS IN PRIMARY SCHOOLS

ABSTRACT

This study has been conducted to determine the opinions of school managers and National Education social science inspectors about the priorities of social science instruction in primary schools and what sort of studies could be carried out in order to train social science teachers. The aim of this study is to find out the priorities for more effective social science instruction and in line with this to determine the necessary qualifications required for social science teachers and put forward some suggestions. In this study, the results have been assessed in line with open ended questions asked to 170 primary school managers and 8 social science inspectors of National Education in Samsun and its towns.

Key words: Social science Instruction, social science teacher, social science course

1. GİRİŞ

Ülkemizde son yıllarda eğitim politikalarında yapılan çok sayıdaki değişiklik yeni yapılanmaları da beraberinde getirmiştir. Bulduğumuz çağda meydana gelen bilgi ve teknolojiye hızlı gelişmelere ve değişime cevap verecek, istenilen nitelikte ve sayıda öğretmenin yetiştirilmesi bir takım problemlerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Gelişmiş toplumları diğerlerinden ayıran en önemli faktörlerin başında bilgiye ulaşmada izlenen yollar ve etkili bir eğitim sistemi gelmektedir. Çağımızın insanından üretken, katılımcı, demokratik değer ve tutumlara sahip, problem çözme ve karar alma becerileri gelişmiş bireyler olması beklenmektedir. Bu da sosyal bilgilerin genel amaçları içine giren demokratik ve çağdaş bir toplum için etkin vatandaşlar yetiştirmektir.

Bu amacı gerçekleştirebilmek, öğrencileri iyi bir ülke ve dünya vatandaşı haline getirmek, öğrencilere toplum içindeki rollerini benimsetmek, toplumsal yaşama uyum sağlamak ve onlarla uyumlu bir biçimde yaşamak için gerekli olan bilgi ve becerilerin önemli bir kısmı ilköğretim okullarında okutulan sosyal bilgiler dersi yoluyla kazandırılmaya çalışılmaktadır (Erden, 1996; Sönmez, 1996).

Sosyal bilgilerin amaçlarının gerçekleştirilmesinde sosyal bilgiler öğretmenin çok önemli rolü vardır.

İlerlemenin ve değişimin sürekli olduğu toplumlarda, sosyal bilgiler öğretmenin toplumun geliştirilmesindeki sorumluluğu yüklenmesi gerekmektedir. Sosyal bilgiler öğretmenin görevi gelenekçi bilgi aktarımı yerine, gelişmeleri ve ilerlemeleri takip ederek öğrencilerini topluma ve çağa hazırlamaktır. Bilim, teknoloji ve toplum sürekli gelişip değişirken sosyal bilgiler öğretmenin kendisini geliştirmemesi düşünülemez.

Araştırmanın amacı, ilköğretim okullarında sosyal bilgiler öğretiminin önceliklerinin neler olduğunu tespit ederek, eğitim fakültelerinin ilköğretim bölümü bünyesinde yer alan sosyal bilgiler öğretmeni yetiştirilmesine yönelik çıkarımları elde edebilmektir.

2. YÖNTEM

Araştırmanın evreni, Samsun ili ve ilçelerindeki ilköğretim okulu müdürleri ile İl Milli Eğitim müfettişlerinden oluşmaktadır. Çalışma evreninin tamamına ulaşıldığı için örneklem seçme yoluna gidilmemiştir.

2.1. VERİ TOPLAMA ARAÇLARI

Araştırma verileri, ilköğretim okul müdürlerine ve Milli Eğitim Sosyal Bilgiler Müfettişlerine yöneltilen “Sosyal Bilgiler öğretimi açısından sizce bir sosyal bilgiler öğretiminde öncelikli özellikler neler olmalıdır?” açık uçlu sorusuna verilen cevaplarla toplanmıştır.

2.2. VERİLERİN ANALİZİ

Yarı yapılandırılmış anket formuna okul müdürlerinin ve Milli Eğitim sosyal bilgiler müfettişlerinin verdikleri yanıtlar, içerik analizinde detaylı olarak alt gruplara ayrılmıştır. Okul müdürleri ve müfettişlerinin sosyal bilgiler öğretiminin öncelikli özelliklerine ilişkin görüşleri tablolaştırılarak, frekans ve yüzdeleri belirlenmiştir.

3. BULGULAR VE TARTIŞMA

Sosyal bilgiler öğretimindeki öncelikli özelliklere ilişkin İl Milli Eğitim

müfettişleri ile ilköğretim okulu müdürlerine yöneltilen “Sosyal Bilgiler öğretimi açısından sizce bir sosyal bilgiler öğretiminde öncelikli özellikler neler olmalıdır?” sorusuna verilen cevaplardan çıkan görüşlerden yararlanılarak iki farklı tablo oluşturulmuştur. Aşağıda tablo 1’de İl Milli Eğitim müfettişlerinin üzerinde durduğu konular ve bu konuya kaç müfettişin değındiğı yer almaktadır. Tablo 2’de ise ilköğretim okulu müdürlerinin üzerinde durduğu konular ile bu konuya kaç ilköğretim müdürünün değındiğı belirtilmektedir.

Tablo 1. Milli Eğitim müfettişlerinin en çok üzerinde durduğu konular

Konular	F	%
Konular güncelleştirilerek işlenmeli	9	90
Konuların özelliğine uygun yöntem ve teknikler belirlenmeli	7	70
Derse hazırlık ve çalışmalarda öğrencilere gereken sorumluluk verilmeli	6	60
Bilgiye ulaşma yolları öğrenciye verilmeli, öğrenci derste aktif duruma getirilmeli	5	50
Öğretmenler hizmet içi eğitim kurslarına katılmalı	4	40
Öğrencilerin seviyeleri göz önüne alınarak ders planı yapılmalı	4	40

Tablo 2. İlköğretim müdürlerinin en çok üzerinde durduğu konular

Konular	F	%
Sosyal bilgiler öğretimi ezberciliğe değil anlamaya, kavramaya ve yorum yapabilme gücünü geliştirmeye yönelik olmalı	153	90
Konular anlatılırken öğrencilerin geçmişi anlayıp, yorumlayabilmesi ve ulaştıkları sonuçları günlük hayatta kullanabilir hale getirebilmesi sağlanmalı	147	86.47
Öğrenciyi daima uyanık ve aktif halde tutmak, düşünmeye ve araştırmaya teşvik etmek için çeşitli öğretim yöntemleri uygulanmalı	121	71.76
Öğrencilere milli ve manevî değerler kavratılmalı; vatan, millet, insanlık ve doğa sevgisi daha bilinçli ve kalıcı olacak şekilde verilmeli	94	54.97
Araç-gereç ve teknoloji yeterli düzeyde kullanılabilmeli ve öğrencilerin de bunları kullanmasına izin verilmeli	87	51.17
Dersler demokratik bir ortamda işlenerek, her türlü düşünceye saygı duyulmalı, vatandaşlık ve insan hakları eğitimine özen gösterilmeli	85	50
Türkçe derslerde iyi ve etkili kullanılmalı	74	43.52
Konular anlatılırken öğrencinin seviyesine inilerek, güncel ve görsel olmasına özen gösterilmeli	62	36.47
Bilimsellik ve objektiflik ilkeleri dikkate alınarak, olaylar olduğu gibi verilmeli	59	34.70
Ölçme ve değerlendirme yerinde ve etkili kullanılmalı	53	31.17
Sosyal bilgiler öğretmeni sosyal bilgiler programına ve sosyal bilgilerle ilgili temel bilgilere sahip olmalı	50	29.41
Dersle ilgili her türlü plan ve program zamanında, dikkatli ve titiz bir şekilde hazırlanmalı, hedef ve davranışlar net bir şekilde sunulmalı	46	27.05
Öğretmen derse girmeden önce her türlü hazırlığını yaparak, iyi bir	44	25.88

öğretim ortamı hazırlamalı		
Öğrencilerin konuları daha iyi anlayabilmeleri için dramaya yer verilmeli	25	14.70
Okulun bulunduğu yakın çevrenin fiziksel ve beşeri kaynakları iyi bilinip, sosyal bilgiler eğitiminin bir laboratuvarı olarak düşünülmesi	19	11.17
Sosyal bilgiler dersi eskiden olduğu gibi tarih ve coğrafya olarak ikiye ayrılmalı. Branş öğretmenleri derse girmeli	16	9.41
Öğrencilerin bilişsel, duyuşsal ve devinişsel alandaki gelişmelerinde denge gözetilmeli	10	5.88
Sosyal bilgiler öğretmenleri alanları ile ilgili gelişmeleri takip etmeli, her türlü seminer, sempozyum ve hizmet içi kurslara katılmalı	9	5.29
Sosyal bilgilerle ilgili en az bir yayın takip edilmeli	9	5.29
Önemli güncel değişiklikler ders programlarına alınmalı	6	3.52
Sosyal Bilgiler dersi içeriğinin konuları çok çeşitli olmamalı	5	2.94

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu araştırmada, sosyal bilgiler öğretimindeki önceliklerin ilköğretim okul müdürlerine ve sosyal bilgiler müfettişlerine göre neler olduğu, dolayısıyla sosyal bilgiler öğretmeni yetiştirirken nelerin göz önünde bulundurulması gerektiği ile ilgili çıkarımlar elde edilmeye çalışılmıştır. Burada ileri sürülen bazı görüşler, özellikle de sosyal bilgiler dersinin eskiden olduğu gibi Tarih ve Coğrafya olarak ikiye ayrılması görüşü, alınan eğitimle ilgilidir. Çünkü bu görüşte olanlar Fen-Edebiyat Fakültelerinin ilgili bölümlerinden ya da

yeniden yapılanma öncesindeki Eğitim Fakültelerinin ilgili bölümlerinden mezun olan kişilerdir. Kendi branşlarında eğitim almış oldukları ve sosyal bilgiler öğretmeni olarak yetiştirilmedikleri için diğer disiplinlere uzak kalmışlardır. Öğretmenin derste daha verimli olabilmesi, öğrenciye yarar sağlaması, öz güveninin olabilmesi ve öğretmenlik tutumunun olumlu gelişmesi için girmiş olduğu dersin eğitimini almış olması son derece önemlidir. Bütün bu görüşlerden yola çıkarak alan bilgisi, genel kültür, kişisel ve meslekî özellikler, öğretme süreci, öğrenci ile olan ilişkiler ve öğrenciye yaklaşım gibi çeşitli yönlerden

daha etkili bir sosyal bilgiler öğretmeni yetiştirebilmek için şu öneriler ortaya atılabilir:

1. Sosyal bilgiler öğretmeni çevresine, ülkedeki ve dünyadaki olaylara ve gelişmelere karşı duyarlı olmalıdır. Bu nedenle sosyal bilgiler öğretmen adaylarının ezberci değil sorgulayıcı, araştırmacı, fikir üretme ve gözleme yetenekleri gelişmiş bireyler olarak yetiştirilmesine önem verilmelidir. İleride öğretmen olduklarında, daha etkili ve verimli olabilmek için konuları güncelleştirilerek, günümüzden örnekler vererek anlatılmalı, öğrencilerin anlama, kavrama ve yorum yapabilme yeteneğini geliştirebilmelidirler. Öğrenciler günlük yaşantılarında kullanamayacakları konulara karşı ilgisiz kalabilmektedirler. Tarih ile ilgili konuların nedenleri, sonuçları anlatılırken günümüzde yaşanan benzer olaylarla ilişkilendirmeli, bu olaylardaki ekonomik, siyasî, sosyal etkenler belirtilmeli, aralarındaki bağ vurgulanmalıdır. Coğrafi olaylarda çevremizden, ülkemizden ve dünyadan çeşitli örnekler verilerek somut anlatıma ve görselliğe yer verilmelidir.

2. Sosyal bilgiler öğretmeni, sosyal bir birey olarak yetiştirilmelidir. Çünkü bulunduğu çevre onun laboratuvarını oluşturmaktadır. Nasıl çevresindeki tarihi, kültürel ve turistik yerlere gezi ve inceleme yapıyorsa, işlediği ders ile alakalı olarak

yerel yönetimlerle de diyalog halinde bulunmalıdır. Görev yapmış olduğu yerdeki vali, kaymakam veya köy muhtarı ile jandarma, trafik polisi gibi yetkililerle iletişim kurmalıdır. Konuları anlatırken olayları yaşamış kişilerden veya alanında uzman kişi ya da kurumlardan yararlanabilmedir. Bunun için de sosyal yönü gelişmiş, girişimci yapıya sahip bireyler olarak yetiştirilmelidir.

3. Farklı disiplinlerle ilgili kavramları bilmeli ve bunlardan derste yararlanmalıdır. Olaylara tek bir bakış açısından bakmamalıdır. İyi bir sosyal bilgiler öğretmeni tarih, coğrafya, sosyoloji, felsefe, ekonomi gibi disiplinler arasında bağlantı kurabilmelidir. Toplumun değer yargılarını, milli ve manevî değerlerini bilmeli, insanlık ve doğa sevgisini öğrencilerine kalıcı olacak şekilde verecek eğitimden geçmiş olmalıdır. Demokrasiyi özümsemiş olarak yetiştirilmelidir ki kendisi de ileride dersini demokratik bir ortam yaratarak işlemeli, her türlü düşünceye saygı duymalı, vatandaşlık ve insan hakları eğitimine özen göstermelidir. Çalışacağı farklı bölge ve yörelerdeki kültürel değerlere saygı duymalı, bunları korumalı ve geliştirilmesine çalışarak, derste verdiği bilgilerle toplum hayatında olumlu yönde değişiklikler meydana getirebilmelidir.

4. Konuların özelliğine uygun yöntem ve teknikleri ders esnasında uygulayabilmelidir. Çünkü öğrenciler

yalnızca işittikleri konuları çabuk unutmaktadırlar. Bizzat katıldıkları bir eğitim etkinliği onların konuyu daha iyi anlamalarına ve kolay unutmamalarına yardım etmektedir. Etkin bir öğretim için yöntem zenginliğine gidilmelidir. Bu anlamda çok sayıda yöntem vardır. Aynı zamanda her öğretmen kendi yaratıcılığını katarak yeni yöntemler geliştirebilmektedir (Küçükahmet,2001). Eğitim Fakültelerinde sosyal bilgiler öğretmen adaylarına bu yöntem ve teknikler en iyi şekilde ve uygulamalı olarak verilmelidir. İl milli eğitim müfettişlerinin ve ilköğretim müdürlerinin özellikle drama tekniği üzerinde durması ilgi çekicidir.

5. İyi bir sosyal bilgiler öğretmeni konularla ilgili teknik araç-gereç ve materyalleri en verimli şekilde ve sık olarak kullanmalı, bunun için bu konuda eğitim almalıdır. Eğitim Fakültelerinde sosyal bilgiler öğretmen adayları zaman zaman konular, projeler, seminerler sunarken bu araç-gereçlerden azami ölçüde yararlanmaya teşvik edilmelidir. Çünkü araç-gereç kullanmak daha fazla duyu organını aktif kıldığı için öğrenmenin kalitesini artırır. Aynı zamanda, konuların daha etkili sunumu, dikkatin canlı tutulması, bilgilerin daha kalıcı olması, sürenin ekonomik kullanılması gibi kazançlar sağlar (Taşpınar.2005). Öğretmen adayları, öğretmenlik yaşantıları boyunca gelişmelere açık olmaları, bunlarla

ilgili her türlü hizmet içi kursa gitmeleri yönünde uyarılmalıdır. Çünkü gelişmelerdeki süreklilik öğretmenlerden beklentileri de beraberinde getirmektedir. Özellikle toplumların en yeniliklere açık unsurunun öğretmenler olması gerekmektedir.

6. Sosyal bilgiler öğretmeni Türkçe'yi düzgün ve doğru kullanabilmelidir. Bu amaçla eğitim fakültelerinde her öğretmen adayının mutlaka iyi bir Türkçe öğretmeni olacak şekilde yetiştirilmesi gerekmektedir. Çünkü toplumların kültürleri büyük ölçüde dil ile gelecek kuşaklara aktarılmaktadır. Diline sahip çıkmayan milletler kaybolmaya mahkûmdur. Burada da en önemli görev öğretmenlere düşmektedir. Düzgün bir telaffuzu olmayan, anlatacağı konuları iyi ve direk ifade edemeyen, yorum kabiliyetinden yoksun bir sosyal bilgiler öğretmenin öğrencilerine yarar sağlaması düşünülemeyeceği gibi zararları da dokunacaktır. Öğrenci anlamadığı dersten hiçbir zaman zevk almaz ve o dersi öğrenemez. Bu nedenle bir öğretmenin alanına iyi hâkim olmasının yanında bunu karşısındaki öğrencilerine en etkili şekilde aktarması da aynı derecede önemlidir. Bunun için de sosyal bilgiler öğretmenin Türkçe'ye hâkim olması gerekmektedir.

7. Sosyal bilgiler öğretmenin sosyal bilgiler programını ve sosyal bilgilerle ilgili temel kavram ve bilgilere sahip olması, dersini bu doğrultuda planlayıp işlemesi

gerekmektedir. Bu nedenle sosyal bilgiler öğretmen adayları yetiştirilirken dersin içeriği, müfredatı, dersi ile ilgili yapılan değişiklikler ve yenilikler, dersin hedef ve amaçları konusunda eğitilip, bilgilendirilmeli, yapılan değişiklikler sınıflarda tartışılmalıdır. Böylelikle öğretmen olduğunda ders ile ilgili plan ve programı zamanında, dikkatli, titiz hazırlayıp, hedef ve davranışları yerinde hazırlayabilir.

8. Sosyal bilgiler öğretmen adayı, öğrencilerin farklı bilişsel, duyuşsal ve devinişsel gelişmeler izlediği; geldiği sosyal ve kültürel çevrenin de öğrenci üzerlerinde büyük bir etkisi olduğu bilinciyle yetiştirilmelidir. Dersini, sınıfındaki öğrenciler arasında bu dengeyi sağlayacak şekilde işlemelidir. Öğrencilerin gelişim düzeylerine uygun yakından uzağa, somuttan soyuta ve basitten karmaşığa giden eğitim etkinliklerine ve dersin planlamasına yer vermelidir.

9. Ders planında belirlenen hedef davranışlara uygun değerlendirme biçimini belirlemelidir. Bunun için de farklı yöntemler kullanılmalıdır. Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının öğrencileri değerlendirirken nelere dikkat etmesi gerektiği, nasıl bir değerlendirme sistemi uygulayacağı, yanlış ve eksik değerlendirmelerin öğrencilerin derse olan ilgisini nasıl azaltacağı kendisine verilmelidir. Sınav soruları hazırlarken

amacın başarısızlığı ölçmek değil, öğrenciye kazandırılması amaçlanan bilgi ve davranışları ölçecek nitelikte ve nicelikte hazırlanmasına dikkat edilmesi gerektiği özellikle vurgulanmalıdır.

10. İyi bir sosyal bilgiler öğretmeni öğrencilerine bilgisi, kültürü, davranışları, konuşma şekli, giyimi gibi konularda örnek olmalıdır. Eğer öğrencilerinin okumasını, çeşitli konularda bilgi sahibi olmasını istiyorsa her şeyden önce kendisi okumalı, alanı ile ilgili gelişmeleri takip etmeli, meydana gelen olaylara duyarsız kalmamalı ve bunu öğrencileriyle ve meslektaşlarıyla paylaşmalıdır. Öğrencinin önünde en büyük örnek olan öğretmen her yönüyle iyi bir örnek teşkil etmelidir. Bunun için de eğitim fakültelerinde yetiştirilen öğretmen adayları ve tabi ki sosyal bilgiler öğretmen adayları öğretmen olma misyonu ile yetiştirilmeli gerek derslerinde gerekse staja gittiği okullarda bu vasıflar ona en iyi şekilde verilmelidir.

11. Bir sosyal bilgiler öğretmeni ülkesinin her bölge ve yöresinin sosyo-ekonomik ve kültürel yapısı hakkında bilgilendirilecek şekilde yetiştirilmeli, stajının önemli bir bölümünü birleştirilmiş sınıfları olan ilköğretim okullarında yapmalıdır. Aksi takdirde göreve başladıklarında beklentilerinden çok daha farklı durumlarla ve zorluklarla karşılaşabilmektedirler. Bu zorluklar barınma, ulaşım, öğrencinin hazır

bulunuşluğu, çevre ile etkili iletişim, sosyal ve kültürel faaliyetler vb. olabilir. Yapılan istatistikler göstermiştir ki bazı öğretmenler karşılaştıkları bir takım güçlükler karşısında meslekten istifa etmişler ya da yer değiştirme talebinde bulunmuşlardır. Oysaki yurdun en ücra köşesine kadar her öğrencinin eğitim hakkı vardır. İşte sosyal bilgiler öğretmeni yetiştirilirken bütün bu karşılaşılabilecek güçlükler ve bunlarla baş edebilme yolları kendilerine önceden verilmelidir.

5. KAYNAKLAR

- Erden, M. (1996). Sosyal Bilgiler Öğretimi. İstanbul: Alkım Yayınevi
- Küçükahmet, L. (2001). Öğretim İlke ve Yöntemleri. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım
- Sönmez, V. (1996). Sosyal Bilgiler Öğretimi. Ankara: Program Geliştirme Merkezi, 11
- Taşpınar, M. (2005). Kuramdan Uygulamaya Öğretim Yöntemleri. Ankara: Üniversite Kitapevi